

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології та соціальної роботи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
В.о. ректора _____ Р.В. Войтович
« 25 » _____ 10 _____ 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НОРМАТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ППБ 3.20. «МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПСИХОЛОГІЇ»**

**ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ
заочної форми навчання**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«ПСИХОЛОГІЯ»**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ-2017

Робоча програма нормативної навчальної дисципліни «Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології» для підготовки бакалаврів спеціальності 053 «Психологія».

Розробник: Мілютіна К. Л., кандидат психологічних наук, доцент.

Рецензенти: Матвієнко Л.І., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології;

Трофімов А.Ю., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено на засіданні кафедри психології та соціальної роботи.

Протокол № 1 від 04 вересня 2017 р.

Завідувач кафедри психології та соціальної роботи

Пріб Г.А.

(прізвище, підпис)

Завідувач навчально-методичного відділу

Завиніченко Л.М.

(прізвище, підпис)

© Мілютіна К.Л., 2017

© Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості
України (ІПК ДСЗУ), 2017

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		заочна форма навчання
Кількість: кредитів – 4; модулів – 2; змістових модулів – 2.	Галузь знань <i>05 «Соціальні та поведінкові науки»</i>	Нормативна
		Рік підготовки
		II
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <i>заочна – 20 год.</i>	Спеціальність <i>053 «Психологія»</i>	Семестр
Загальна кількість годин – 120 год.		4-й
Розподіл годин для <i>заочної</i> форми навчання: аудиторних – 12 год.; самостійної роботи студента – 108 год.	Освітній ступінь: <i>бакалавр</i>	Лекції
		8 год.
		Практичні
		4 год.
		Семінарські
		–
		Самостійна робота
		88 год.
Індивідуальні завдання		
20 год.		
Вид контролю: залік		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить для *заочної* форми навчання – 11,1%

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни: засвоєння основних принципів та методів експертної роботи психологів, набуття практичних умінь і навичок при використанні спеціальних методів і прийомів для вирішення різних експертних питань відповідно до чинного законодавства України.

Завданням вивчення дисципліни є розвиток специфічних експертно-психологічних здібностей, що відрізняють професіонала в області психології від обивателя, що має психологічні знання, а також судового експерта-психолога від психолога взагалі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти набувають таких **компетентностей:**

Загальні вміння (компетентності):

Інструментальні компетентності:

- здатність аналітично мислити, бути проникливим та об'єктивним, прагнути до наукових пошуків оптимальних рішень і творчої взаємодії із соціальними партнерами;
- здатність ефективно впливати на індивіда;
- здатність знаходити своє місце в системі сучасних ринкових відносин, визначення такої сфери професійної діяльності, в якій найповніше можна використати професійний та творчий потенціал на користь як суспільним, так і власним інтересам;
- здатність до застосування нових технологій та інновацій в усіх сферах професійної діяльності;
- здатність до забезпечення ефективності психодіагностики, корекції та реабілітації безробітних;
- навички до саморозвитку;
- розширення свого кругозору, підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти.

Міжособистісні компетентності:

- здатність здійснювати комунікаційну діяльність;
- здатність до критики та самокритики;
- позитивне ставлення до несхожості та інших культур;
- здатність працювати у міжнародному середовищі.

Системні компетентності:

- здатність працювати самостійно і автономно;
- здатність діяти з позицій соціальної відповідальності, займати активну громадянську позицію;
- здатність займати активну життєву позицію та розвивати лідерські якості;
- здатність виконувати професійну діяльність у відповідності до стандартів якості;
- здатність до формування культури мислення, її сприйняття;
- здатність до навчання;
- здатність формувати нові ідеї (креативність);
- здатність адаптуватися до нових ситуацій у професійній діяльності;
- уміння реалізовувати проект;
- здатність нести соціальну відповідальність за діяльність організації.

Спеціальні (фахові) вміння (компетентності)

- знання історії, сучасного стану судово-психологічної експертизи;
- знання видів експертиз, спрямованих на дослідження психіки;
- знання значущих експертних підходів;
- знати зміст основних понять, комплексних за своїм змістом;
- знання закономірностей прояву суб'єктності людини і чинників, що впливають на її зниження;
- знання основних експертних технологій, що встановлюють психічні закономірності, які мають юридичне значення;
- вміння самостійно проаналізувати і оцінити висновок судово-психологічної експертизи як доказ у справі;
- вміння відібрати конкретні методики для певного виду експертиз і певних підекспертних;
- здатність розвинути професійну суб'єктність.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Психологічна експертиза як психологічна діяльність. Галузі застосування психологічних експертиз

Тема 1. Предмет, завдання і методи психологічної експертизи.

Предмет, цілі і завдання психологічної експертизи. Основні принципи експерто-психологічного дослідження (принцип системного підходу, принцип порівневого аналізу, принцип детерміналу, принцип особистісного підходу, принцип динамічного аналізу особистості підекспертного, принцип об'єктивності).

Психологічна експертиза як процес вивчення аналізу і оцінки будь-яких питань, що потребують спеціальних знань про психіку людини, для надання науково-обґрунтованого висновку.

Основні проблеми, що потребують психологічної експертизи.

Особи та установи, які можуть залучатися до експертизи.

Тема 2. Галузі застосування психологічної експертизи.

Місце психологічної експертизи в загальній класифікації експертних наук. Експертиза психологічного та соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України. Гуманістична експертиза освіти. Трудова експертиза (виявлення професійно важливих якостей, категоризація професій, питання визначення ступеня працездатності). Медико-педагогічна експертиза (визначення кваліфікації особливості мислення дитини, на підставі якої дитину направляють до допоміжної школи). Судова експертиза (проведення диференційно-діагностичного обстеження і надання відповідей на процесуально-правові запитання). Експертиза у соціальному управлінні (визначення характеру взаємодії соціального об'єкта та суб'єкта управління, надання варіантів розв'язання соціальних проблем), експертиза конфліктів в організації або між організаціями тощо.

Змістовий модуль 2. Технології проведення психологічної експертизи та її види

Тема 3. Методика підготовки до проведення психологічної експертизи

Основні етапи і завдання психологічної експертизи. Особливості підготовчого етапу: вивчення об'єкта експертизи, побудова гіпотези, забезпечення позитивної комунікації з респондентами, ознайомлення або розробка шкали оцінювання. Шкали оцінювань, їх види. Необхідні умови для проведення експертизи: запит на проведення експертизи, наявність об'єкта, процедурних правил, визначеної шкали оцінювання. Джерела і правила збирання фактичної інформації.

Тема 4. Методика діагностування в контексті психологічної експертизи.

Психодіагностичні методи: спостереження, опитування (інтерв'ю, анкетування), тести, експеримент тощо. Умови успішного проведення опитування та анкетування. Фактори ефективності використання тестів. Основні психологічні методики, які використовують під час проведення трудової, медико-педагогічної, судової та інших експертиз. Особливості застосування експерименту в процесі експертизи. Групова дискусія. Ділові ігри.

Тема 5. Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи.

Вимоги до інтерпретації отриманих результатів. Вимоги до оформлення і подання матеріалів, отриманих у результаті експертизи. Етап психологічного прогнозування: розробка проектів та рекомендацій. Систематизація матеріалів для експертного висновку. Факти, коментарі та пропозиції як форма надання результатів експертизи.

Тема 6. Формулювання експертного висновку й оформлення документів з експертизи.

Зміст звіту: коротке викладення проблеми і формулювання мети експертизи, склад колективу експертів, повний перелік джерел інформації, загальна характеристика джерел проблемної ситуації, експертні оцінки, експертні пропозиції.

Вимоги до звіту: наукове обґрунтування (неупередженість оцінок, об'єктивність і достовірність результатів), чіткість і ясність формулювань і рекомендацій.

Вимоги до оформлення документів, пов'язаних з проведенням психологічної експертизи (рішення, сертифікат, договір, планова калькуляція, календарний план тощо).

Тема 7. Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи.

Психологічні вимоги до експерта-психолога: компетентність, креативність, ерудиція, принциповість, незалежність тощо. Основні ознаки професійної компетентності експерта (наявність необхідних знань державних вимог і нормативно-правових актів, згідно із якими проводиться експертиза, а також порядку і змісту роботи на різних етапах психологічної експертизи; уміння формувати матеріали психологічної експертизи, формулювати обґрунтовані висновки, розробляти підсумкові документи експертизи). Усвідомлення власної відповідальності як найважливіша особливість настанови експерта. Гуманістична спрямованість особистості експерта-психолога і психологічної експертизи.

Функції експерта-психолога: інформування, оцінювання, генерування і висування нових ідей. Специфіка функцій експерта порівняно з функціями радника, розробника і адміністратора.

Компетенція (права й обов'язки) експерта-психолога.

Проблема взаємодії психолога з представниками суміжних професій.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів, тем	Кількість годин					
	заочна форма навчання					
	Усього	в тому числі				
		Лекції	Семінарські	Практичні	СРС	Індивідуальна робота
	120	8	–	4	88	20
Модуль I						
Змістовий модуль 1. Психологічна експертиза як психологічна діяльність. Галузі застосування психологічних експертиз						
<i>Тема 1.</i> Предмет, завдання і методи психологічної експертизи	13	1	–	–	12	–
<i>Тема 2.</i> Галузі застосування психологічної експертизи	15	1	–	2	12	–
Разом за змістовим модулем 1	28	2	–	2	24	–
Змістовий модуль 2. Технології проведення психологічної експертизи та її види						
<i>Тема 3.</i> Методика підготовки до проведення психологічної експертизи	13	1	–	–	12	–
<i>Тема 4.</i> Методика діагностування в контексті психологічної експертизи	15	1	–	–	14	–
<i>Тема 5.</i> Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи	14	1	–	1	12	–
<i>Тема 6.</i> Формулювання експертного висновку й оформлення документів з експертизи	15	1	–	–	14	–
<i>Тема 7.</i> Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи	15	2	–	1	12	–
Разом за змістовим модулем 2	72	6	–	2	64	–
<i>Усього годин за модулем I</i>	100	8	–	4	88	–
Модуль II						
ІНДЗ	20	–	–	–	–	20
Усього годин:	120	8	–	4	88	20
Підсумковий контроль – залік						

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Психологічна експертиза як психологічна діяльність. Галузі застосування психологічних експертиз

Тема 2. Галузі застосування психологічної експертизи.

1. Психологічна експертиза в освіті.
2. Психологічна експертиза на підприємствах, організаціях і армії.
3. Психологічна експертиза в професійній діяльності.
4. Психологічна експертиза в юриспруденції.
5. Експертиза у соціальному управлінні (визначення характеру взаємодії соціального об'єкта та суб'єкта управління, надання варіантів розв'язання соціальних проблем).
6. Інженерно-психологічна експертиза операторів і структури інженерно-психологічного проектування та ефективності системи людина-машина.
7. Психологічна експертиза сумісності малих груп.
8. Психологічна експертиза професійної придатності.
9. Психологічна експертиза осіб з психосоматичними розладами.

Література: [1; 3; 5; 7; 8; 10].

Змістовий модуль 2. Технології проведення психологічної експертизи та її види

Тема 5. Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи.

1. Підготовчий етап: вивчення об'єкта експертизи, побудова гіпотези, розробка шкали оцінювання.
2. Методика діагностування в контексті психологічної експертизи (спостереження, інтерв'ю, тестування, групова дискусія).
3. Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи (коментарі та пропозиції як форма надання результатів експертизи).

Література [1; 2; 4–10; 13; 15; 25].

Тема 7. Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи.

1. Психологічні вимоги до експерта-психолога (компетентність, ерудиція, принциповість, незалежність).
2. Основні ознаки професійної компетентності експерта.
3. Функції експерта-психолога: інформування, оцінювання, генерування і висування нових ідей.
4. Компетенція (права і обов'язки) експерта-психолога.

Література [1; 2; 8; 13; 15].

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	<p>Тема 1-2. Предмет, завдання і методи психологічної експертизи.</p> <p>Завдання: Дослідити місце психологічної експертизи в загальній класифікації експертних наук, її етапи та основні завдання.</p>	24
2.	<p>Тема 3. Методика підготовки до проведення психологічної експертизи.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити необхідні умови для проведення експертизи. Компетенція (права й обов'язки) експерта-психолога). 2. Схарактеризувати основні вимоги до оформлення документів, пов'язаних з проведенням психологічної експертизи. 	12
3.	<p>Тема 4. Методика діагностування в контексті психологічної експертизи.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зробити класифікацію методик, придатних для психологічної експертної оцінки особливостей особистості клієнта. 2. Підібрати необхідний психодіагностичний інструментарій для реалізації психологічної експертизи. 	14
4.	<p>Тема 5. Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи.</p> <p>Завдання: Структуризувати процедуру призначення психологічної експертизи, її основні етапи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вибір та обґрунтування психодіагностичного інструментарію при вирішенні експертних задач; - вимоги до оформлення і подання експертної документації, звіту, висновку; - складові професійної компетентності експерта-психолога. 	12
5.	<p>Тема 6. Формулювання експертного висновку й оформлення документів з експертизи.</p> <p>Завдання: Зробити експертну оцінку психічного стану людини з використанням шкали суб'єктивного надання переваги кольору (Собчик Л.Н. Метод цветовых выборов – модифікація восьмицветового теста Люшера. – Речь, 2010. – 132 с.).</p>	14
6.	<p>Тема 7. Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити психологічні вимоги до експерта-психолога. 2. Проаналізувати основні ознаки професійної компетентності експерта. 	12
Разом:		88

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості студентів тощо.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації;
- написання рефератів з проблем курсу.

Кожен студент повинен уміти раціонально організувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є вміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу студент виділяє для роботи в бібліотеці. Треба розуміти сутність складання алфавітного й тематичного каталогів, вміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами студентові корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у бібліотеках студенту необхідно знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, вміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимоги на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомчого читання). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти сутність думки автора. Знання незнайомих термінів слід одразу ж з'ясувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно

робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Конспект має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну студентів необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній фахівець повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером. Робота з матеріалами "Інтернету" надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер життя нашої держави.

Самостійна робота студентів з курсу передбачає написання рефератів та підготовку фіксованих виступів. Для цього необхідно скласти план реферату чи виступу, вивчити потрібні літературні джерела, зробити виписки. За своїм змістом реферат і виступ повинні відповідати обраній темі. Виклад матеріалу має бути логічним, послідовним. Обсяг реферату, як правило, у межах 10-12 сторінок формату А4. Писати текст слід на одному боці аркуша, розбірливо, без помилок. У разі потреби слід робити посторінкові виноски.

Останнім розділом реферату повинні бути висновки, в яких студент узагальнює викладений матеріал і формулює свої думки з приводу опрацьованої проблеми. До реферату має бути доданий список використаної літератури, складений відповідно до існуючих вимог.

За структурою реферат складається із короткого вступу, двох або трьох розділів основної частини, висновків та списку використаної літератури. План написання реферату повинен мати внутрішню єдність і логіку, враховувати актуальність проблеми, її наукову розробленість та практичну значимість.

У **вступі** обґрунтовується актуальність проблеми, що вивчається, її практична значимість; формулюються мета й завдання дослідження, вказуються обсяг і структура реферату. Обсяг вступу не повинен перевищувати однієї сторінки комп'ютерного тексту.

Основна частина обсягом до 10 сторінок комп'ютерного тексту, викладеного у двох-трьох розділах, повинна містити виклад основних теоретичних положень, що визначають сутність і зміст предмета досліджуваної теми, з огляду на цілі й завдання реферату; розгляд різних точок зору провідних фахівців з досліджуваних питань на основі аналізу літературних та інших інформаційних джерел; визначення пріоритетних питань, що підлягають першочерговому розв'язанню; аналізуються практичні матеріали, сучасні тенденції розвитку та особливості, притаманні розвитку психологічної науки в Україні. На основі отриманих результатів розглядаються пропозиції, рекомендації, заходи щодо досягнення цілей згідно з темою реферату. При цьому студент повинен виявити самостійність та ініціативу.

Висновки є завершальним етапом виконаного студентом реферату. Вони повинні містити короткі підсумки за результатами дослідження та прикладного аналізу об'єкта дослідження з наведенням позитивних і негативних сторін, а також нереалізованих можливостей; перелік заходів, спрямованих на розв'язання проблеми, підвищення ефективності об'єкта дослідження; отримані якісні та кількісні показники; можливі варіанти реалізації запропонованих у рефераті заходів.

Реферат виконується державною (українською) мовою. Викладення повинно мати науковий характер, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, логічно послідовний. Пряме переписування матеріалів з літератури неприпустиме. Оформлення реферату має відповідати встановленим вимогам (див. *Патика Н.І.* Стандарти на оформлення магістерських, дипломних, бакалаврських, курсових, контрольних робіт та рефератів. – К.: ІПК ДСЗУ, 2008. – 26 с.)

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

для студентів заочної форми навчання

7.1. Виконання контрольної роботи передбачає письмове розв'язання завдань за відповідним варіантом. Кожен варіант включає завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою пишеться контрольна робота.

7.2. Для студентів, які навчаються на заочному відділенні ІПК ДСЗУ, передбачена методика розподілу варіантів контрольних робіт, в основу якої покладено алфавітний принцип.

<i>Початкова літера прізвища студента</i>		<i>Номера питань</i>
А	П	1, 16
Б	Р	2, 17
В	С	3, 18
Г	Т	4, 19
Д	У	5, 20
Є	Ф	6, 21
Ж	Х	7, 22
З	Ц	8, 23
Й	Ч	9, 24
І	Ш	10, 25
К	Щ	11, 26
Л	Ю	12, 27
М	Я	13, 28
Н		14, 29
О		15, 30

7.3. Контрольна робота з дисципліни «Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології» складається з **двох теоретичних питань**, що потребують поглибленої відповіді.

7.4. Відповіді мають бути повними та обґрунтованими на всі теоретичні завдання, що передбачені конкретним варіантом контрольної роботи. Висновки необхідно робити з посиланням на конкретне літературне чи наукове джерело.

7.5. Запис умови завдань, передбачених варіантом, є обов'язковим. Контрольна робота повинна мати самостійний характер. Недопустимо запозичення тексту, фактичних даних із літературних джерел без посилання на них. Тому контрольні роботи, написані без врахування цих вимог, викладачем перевірятися не будуть.

7.6. Студент може спиратися у своїй роботі на відповідну навчальну і монографічну літературу з даної проблеми. При цьому, якщо він наводить цитату чи запозичує із літературного джерела якість теоретичне положення (наприклад, визначення, висновки дослідження, думку автора літературного джерела з того чи іншого питання тощо), то обов'язково треба робити посилання на літературне джерело.

ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

7.7. Контрольна робота виконується державною (українською) мовою.

7.8. Обсяг контрольної роботи **не повинен перевищувати 15 сторінок комп'ютерного тексту**. Контрольна робота має бути оформлена належним чином (див. Патики Н.І. Стандарти на оформлення магістерських, дипломних, бакалаврських, курсових, контрольних робіт та рефератів. – К.: ПІК ДСЗУ, 2008. – 26с.).

7.9. Контрольна робота має бути виконана і направлена для перевірки протягом міжсесійного періоду, тобто навчального року, протягом якого здійснюється робота студента над засвоєнням навчального матеріалу як самостійно, так і під керівництвом викладача, але **не пізніше як за 30 днів до початку сесії** для студентів заочної форми навчання, передбаченої навчальним планом.

ПОРЯДОК ЗАРАХУВАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

7.10. Контрольна робота оцінюється за чотирибальною національною шкалою та в балах за кредитно-трансфертною системою:

Оцінка ECTS	Оцінка у національній шкалі	Бали за ECTS
A (відмінно)	5 (відмінно)	47 - 50
B (дуже добре)	4 (добре)	44 - 46
C (добре)		40 - 43
D (задовільно)	3 (задовільно)	35 - 39
E (достатньо)		30 - 34
FX (незадовільно) з можливістю повторного складання	2 (незадовільно)	18 - 29
F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням		1-17

7.11. У разі отримання студентом незадовільної оцінки, останній повинен усунути виявлені недоліки і повторно захистити її в установленій викладачем строк.

7.12. Студент, який не виконав контрольної роботи або якщо його робота не зарахована за результатами її виконання, **не допускається до семестрового контролю з дисципліни.**

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
2. Матеріали, які направляються для проведення СПЕ.
3. Постановка та теоретичне обґрунтування питання про аномальний афект.
4. Види емоційних станів.
5. Основні складові СПЕ емоційних станів.
6. Оцінювання феноменології емоційних станів.
7. Особи та установи, які можуть залучатись як експерти для проведення судово-психологічної експертизи (СПЕ).
8. Проведення СПЕ за матеріалами справ.
9. Права і обов'язки психологів - експертів.
10. Оцінювання ситуації, особистості, індивідуальних рис характеру і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
11. Емоційні реакції, що суттєво не впливають на кримінальну поведінку.
12. Афект в практиці експерта-психолога.
13. СПЕ особливостей особистості при групових правопорушеннях.
14. Відставання в психічному розвитку – медичний та психологічний зміст.
15. СПЕ з визначення безпорадного стану повнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій.
16. Експертна оцінка здатності давати свідчення.
17. Посмертна СПЕ психічного стану осіб при самогубстві.
18. Повторна судово-психологічна експертиза.
19. Психологічні засади індивідуалізації відповідальності при призначенні покарання.
20. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза.
21. Функції, ролі та принципи взаємодій експертів-психіатрів та експертів-психологів.
22. Оформлення результатів комплексної судової психолого-психіатричної експертизи.
23. Загальні питання осудності в кримінальному судочинстві.
24. Загальні питання неосудності в кримінальному судочинстві.
25. Загальні питання недієздатності у цивільному процесі.
26. Доказове значення експертного висновку в процесуальному і пізнавальному аспектах.
27. Співвідношення даних показників у підекспертного з соціальними, цивільно-правовими або кримінально-правовими нормами, а також вимогами досліджуваної ситуації.
28. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
29. Послідовність експертного аналізу та встановлення причинно-наслідкової залежності.
30. Експертне дослідження, що пов'язане з виконанням людиною професійних функцій в галузі управління сучасною технікою.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються:

1. *Теоретико-інформаційні методи навчання:*

- усне логічне цілісне викладення навчального матеріалу (лекція);
- діалогічно побудоване усне викладення (бесіда);
- пояснення, демонстрація.

2. *Практико-операційні методи навчання (практичні роботи):*

- вправи;
- рішення завдань.

3. *Пошуково-творчі методи навчання (семінарські заняття):*

- аналіз конкретних ситуацій (проблемних, звичайних, нетипових);
- групове обговорення питання;
- дискусії.

4. *Методи самостійної роботи студентів:*

- читання (робота з підручником й іншими учбово-методичними посібниками);
- конспектування;
- рішення завдань і проблемних ситуацій;
- творчі завдання.

Для активізації процесу навчання студентів в ході вивчення дисципліни застосовуються такі навчальні технології та засоби:

✓ на лекціях чітко та зрозуміло структурується матеріал; зосереджується увага студентів на проблемних питаннях; наводяться конкретні приклади практичного застосування отриманих знань; звертаються до зарубіжного досвіду вирішення окремих проблем; заохочуються студенти до критичного сприймання нового матеріалу замість пасивного конспектування; використовуються наочні матеріали, схеми, таблиці, моделі, графіки; використовуються технічні засоби навчання: мультимедійний проектор, слайди тощо;

✓ на семінарських заняттях запроваджуються різні навчальні технології: обговорення проблем, дискусії; вирішення ситуаційних вправ; розв'язання проблемних питань; мозковий штурм; кейс-методи; презентації; аналіз конкретної ситуації; робота в малих групах; рольові та ділові ігри; банки візуального супроводження; письмовий контроль знань; індивідуальне та групове опитування; перехресна перевірка завдань з наступною аргументацією виставленої оцінки тощо.

Обов'язковими елементами активізації навчальної роботи студентів є чіткий контроль відвідування студентами занять, заохочення навчальної активності, справедлива диференціація оцінок.

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль і оцінювання знань, вмінь та навичок студентів складається з двох етапів:

- поточного контролю роботи студентів;
- підсумкового контролю (залік).

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення навичок проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання задач;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульного завдання.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- розрахункові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Об'єктом **підсумкового контролю знань** студентів у формі заліку є виконання усних та письмових завдань.

На залік виносяться вузлові питання, типові та комплексні задачі, завдання, що потребують творчого підходу та вміння синтезувати отримані знання.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

для заочної форми навчання

Поточне тестування, самостійна та контрольна робота							Підсумковий тест (іспит)	Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2						
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	50	100
50								

Шкала оцінювання: національна та ECTS

90-100 балів – **відмінно (A)**;

82-89 балів – **добре (B)**;

75-81 балів – **добре (C)**;

68-74 балів – **задовільно (D)**;

61-67 балів – **задовільно (E)**;

35-60 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

1-34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

Методичне забезпечення викладання дисципліни «Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології» складають робоча програма нормативної навчальної дисципліни, програма нормативної навчальної дисципліни, комплексні контрольні завдання (тести), візуальна презентація курсу, ілюстративні матеріали.

12. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Психологічна експертиза і її місце у системі експертних наук.
2. Об'єкт і предмет психологічної експертизи.
3. Мета і завдання психологічної експертизи.
4. Основні поняття і методологічні принципи експертного аналізу.
5. Характеристика основних проблем, що потребують психологічної експертизи.
6. Характеристика основних умов для проведення психологічної експертизи.
7. Джерела і правила збирання фактичної інформації.
8. Особи і установи, які можуть проводити психологічну експертизу.
9. Суб'єктивно-особистісне підґрунтя експертизи.
10. Гуманітарна експертиза освіти (ГЕО).
11. Мета і завдання гуманітарної експертизи освіти.
12. Поняття “психічне здоров'я” і “особистісна зрілість”.
13. Експертиза психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України.
14. Проблема взаємодії психолога з представниками суміжних професій.
15. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні трудової експертизи.
16. Необхідні умови для проведення трудової експертизи.
17. Методи і методики виявлення професійно важливих якостей.
18. Діагностика працездатності.
19. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні медикопедагогічної експертизи.
20. Медичний і психологічний зміст поняття “відставання в психічному розвитку”.
21. Поняття “психологічний вік”.
22. Методологія і принципи діагностики вікового розвитку.
23. Основні методики щодо діагностики порушень мислення.
24. Методика “виключення слів”.
25. Дослідження працездатності в процесі експертизи.
26. Дослідження пам'яті в процесі психологічної експертизи.
27. Застосування проєктивних методик у роботі психолога-експерта.
28. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні судової експертизи.
29. Психологічний і юридичний зміст поняття “душевне хвилювання”.
30. Оцінка ситуації, індивідуальних рис особистості і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
31. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.

32. Оцінка агресивності і жорстокості.
33. Оцінка рівнів тривожності.
34. Експертна оцінка і кримінологічна значущість особистісної ригідності.
35. Експертна оцінка підвищеної навіюваності.
36. Основні функції і правове значення емоцій.
37. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні експертизи в галузі соціального управління.
38. Діагностика соціально-психологічного клімату у колективі.
39. Аналіз структури і якості ділових і особистісних відносин в організації.
40. Експертна оцінка психологічних характеристик особистості керівника.
41. Оцінка особистісної спрямованості.
42. Оцінка самосвідомості особистості.
43. Оцінка мотивації поведінки та діяльності особистості.
44. Оцінка рис характеру.
45. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні конфліктологічної експертизи.
46. Експертна оцінка рівня емоційного напруження, збудження, а також різних емоційних реакцій, які впливають на конфліктну поведінку.
47. Види емоційних станів.
48. Проектування ділових ігор щодо вирішення конфліктів.
49. Психологічні вимоги до особистості експерта-психолога.
50. Морально-вольові якості психолога-експерта.
51. Комунікативна компетентність експерта.
52. Методологічна і методична освіченість експерта.
53. Професійна підготовка експерта-психолога.
54. Практичний досвід експерта.
55. Відповідальність психолога-експерта.
56. Гуманістична спрямованість особистості експерта-психолога і психологічної експертизи.
57. Основні напрямки діяльності експерта-психолога.
58. Застосування експерименту в роботі психолога-експерта.
59. Специфіка функцій експерта.
60. Права й обов'язки експерта-психолога.
61. Програма проведення експертизи.
62. Умови успішного виконання програми експертизи.
63. Запит на проведення психологічної експертизи.
64. Готовність замовника до проведення експертизи.
65. Етапи психологічної експертизи.
66. Склад і створення експертної команди.
67. Розробка концепції та плану проведення експертизи.

68. Забезпечення позитивної комунікації з респондентами.
69. Розробка шкали оцінювань.
70. Здійснення експертних процедур.
71. Процедурні правила.
72. Застосування психодіагностичних методів під час проведення експертизи.
73. Застосування методів спостереження, опитування (інтерв'ю, анкетування).
74. Умови організації успішного проведення опитування та анкетування.
75. Застосування тестів під час проведення експертизи.
76. Фактори ефективності використання тестів.
77. Застосування соціометрії у процесі експертизи.
78. Групова дискусія як метод психологічної експертизи.
79. Особливості застосування контент-аналізу в процесі експертизи.
80. Вимоги до інтерпретації отриманих результатів.
81. Розробка змісту експертного висновку.
82. Систематизація матеріалів для експертного висновку.
83. Факти та їх інтерпретація в матеріалах експертизи.
84. Коментарі і пропозиції як форма надання результатів експертизи.
85. Зміст звіту експерта-психолога.
86. Вимоги до звіту.
87. Вимоги до оформлення документів, пов'язаних з проведенням психологічної експертизи.
88. Способи надання матеріалів, що були отримані в результаті експертизи.
89. Етап психологічного прогнозування: розробка проектів і рекомендацій.
90. Систематизація матеріалів для експертного висновку.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. *Горьковская И.А.* Основы судебно-психологической экспертизы: Учебное пособие. – М., СПб.: СПбЮИ, 2003. – 396 с.
2. *Баклицький І.О.* Психологія праці. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 245 с.
3. *Варій М.Й.* Психологія: Навчальний посібник / Для студ. вищ. навч. закладів. К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 288 с.
4. *Гірник А. М.* Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. – К.: Освіта, 2001. – 383 с.
5. *Дуткевич Т. В.* Конфліктологія з основами психології управління: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2005. – 456 с.
6. *Основи конфліктології / А.М. Гірник; рец.: В.О. Васютинський, В.О. Саламатов, С.І. Яковенко.* – К.: Києво-Могилянська академія, 2010. – 212 с.
7. *Дмитриева Т.Б.* Медицинская и судебная психология. Курс лекций. Издательство: Генезис, 2009. – 606 с.
8. *Землянська О.В.* Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М.: Монографія. - Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 367с.
9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
10. *Орбан-Лембрик Л.Є.* Юридична психологія: навч. посібник / Л. Є. Орбан-Лембрик, В. В. Кошинець. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 447с.
11. *Пасніченко В.В.* Судово-психологічна експертиза. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (психологів, соціальних педагогів, юристів), а також практичних працівників правоохоронних органів, 2008. – 136 с.
12. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
13. *Ребуха Л.З.* Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 234 с.
14. *Россинская Е.Р.* Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М.: НОРМА, 2005. – 656 с.
15. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: ИНКОЛС, 2005. – 366 с.
16. *Шепітько В.Ю.* Психологія судової діяльності: Навчальний посібник. – Х: Право, 2006. – 160 с.

Додаткова

17. *Алексеева Л.В.* Практикум по судебной-психологической экспертизе. - Тюмень: Изд-во Тюменского государственного ун-та, 1999. – 240 с.
18. *Бурков И.В.* Заключение эксперта как вид доказательств / И.В. Бурков, А.В. Мурзиков, 2001. – 152 с.
19. *Бучко В.Б.* Практичне значення конфліктологічної експертизи спорів між юридичними особами, однією з яких є орган державного управління // Конфліктологічна експертиза: теорія і методика / Ін-т пед. освіти дорослих АПН України, Т-во конфліктологів України, Центр соц. психології та упр. конфліктами НаУКМА. – Вип. 6: Актуальні проблеми конфліктологічної експертизи / [редкол.: А.М. Гірник (відп. за вип. і гол. ред.) та ін.]. – К.: [б. в.], 2008. – С. 26–31.
20. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТО В «Видавництво “Юридична думка”», 2007. – 992 с.
21. *Варій М.Й.* Психологія: Навчальний посібник / Для студ. вищ. навч. закладів. К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 288 с.
22. *Гордієнко В.* Психологія особистості в біографіях, подіях, портретах [Текст]: навч. посіб. / В. Гордієнко, Л. Копець. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – 304с.
23. *Експертизи у судовій практиці: учебник* / Т.М. Арсенюк, Ю.М. Беляк, В.І. Бояров та ін.; за заг. ред. В.Г. Гончаренка; Київ. наук.-дослід. ін-т судових експертиз. Акад. адвокатури України. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 387 с.
24. *Зайцев О.В.* Щодо застосування до осіб, визнаних судом обмежено осудними, примусових заходів медичного характеру // Сучасні проблеми юридичної науки: стан і перспективи розвитку: Тези доповідей та наукових повідомлень учасників наукової конференції молодих учених та здобувачів / За заг. ред. М.І. Панова. — Харків: Національна юридична академія України, 2005. — С. 155–157.
25. *Кириленко Т.С.* Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посібник / Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – 254 с.
26. *Комунікативні аспекти діяльності експерта-конфліктолога* // Філософія людського спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація. – 2009. – № 1. – С. 89-95.
27. *Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник* / Моїсеєв Є.М., Джужа О.М., Василевич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі. – К.: Атіка, 2006. – 352 с.
28. *Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар* / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ: Ін Юре, 2003. – 1196 с.
29. *Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар* / За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. – 2-е вид., перероб. та доп. – Київ: Форум, 2004. – Ч. 2. – 426 с.

30. *Кудрявцев И.А.* Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза (КСППЭ) на современном этапе развития: достижения, проблемы, перспективы // Российский психиатрический журнал. – 2002. – № 3. – С. 9–18.
31. *Клименко Н.І.* Судова експертологія: Курс лекцій: Навч. посіб. для слухачів юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.
32. *Сафуанов Ф.* Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе. Издательство: Смысл, Гардарика, 1998. – 192с.
33. *Теория и практика судебной экспертизы: Сборник / Е.И. Галяшина, С.А. Смотров, С.Б. Шашкин, Э.П. Молоков;* Институт независимых исследований; Координационный Центр судебной экспертизы. - СПб.: Питер, 2003. – 698 с. (Закон и практика). – Библиогр.: с. 698
34. *Халмурадов, Б.Д.* Судова психіатрія: основні терміни та поняття: навч. посіб.-довід. для студ. вищ. навч. закл. / Б.Д. Халмурадов, О.Г. Швачко; ред. Л.І. Єросова; Акад. безпеки та основ здоров'я. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 78 с.
35. *Ячина А., Цимбал М.* Призначення судово-психологічної експертизи при розслідуванні справ: Кримінальне судочинство України: [Судово-психологічна експертиза. Судово-психіатрична експертиза] // Право України. – 2001. – № 1. – С.50 -52.
36. Q-методологія: організація дослідження та інтерпретація даних / А.М. Гірник, В.О. Саламатов // Коломінські читання: матеріали Першого міжнар. наук. форуму, присвяч. пам'яті д-ра психолог. наук, проф. Наума Львовича Коломінського, м. Київ, 28 берез. 2007 р. / [редкол.: М.Ф. Головатий, І.А. Коломінська, О.Л. Туриніна]; МАУП. – К.: [МАУП], 2007.

Интернет-ресурси:

1. Конфліктологічна експертиза: від мистецтва до технології [Електронний ресурс] // Український центр політичного менеджменту. – К., 2003-2004. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=25&c=327>.
2. Посередництво в конфліктах [Електронний ресурс] / Андрій Гірник, Андрій Бобро // Тренінги перемовин та продажу тренера Деревницького. – Електрон. дані. – 1994-2010. – Режим доступу: <http://dere.com.ua/library/biblio2.shtml#4>.

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	6
4. Структура навчальної дисципліни	8
5. Теми практичних занять	9
6. Самостійна робота	10
7. Індивідуальні навчально-дослідні завдання	14
8. Методи навчання	17
9. Методи контролю	18
10. Розподіл балів, які отримують студенти	19
11. Методичне забезпечення	19
12. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю знань	20
13. Рекомендована література	23

Навчально-методичне видання

Мілютіна Катерина Леонідівна

**Робоча програма навчальної дисципліни
«Методика проведення психологічної експертизи
в різних галузях психології»**

Відповідальний за випуск Л.М. Завиніченко
Комп'ютерний набір К.Л. Мілютіна

Підписано до друку 25.10.2017 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк. 1,1.

Тираж 35 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85